

ПОНЯТИЯ ЗА „СПРАВЕДЛИВОСТ“ И „СОЦИАЛНА СПРАВЕДЛИВОСТ“ – КУЛТУРНИ РАЗЛИЧИЯ В АСОЦИАТИВНОТО ИМ СЪДЪРЖАНИЕ

Антоанета Христова¹

Статията представя резултатите от проведено изследване на асоциативните схеми, свързани с понятията „справедливост“ и „социална справедливост“. Проучването се отнася до три етнически групи – българи, български турци и български роми. Целта е да се очертаят приликите и разликите в асоциативното съдържание между групите изследвани лица, което е в основата на мисленето и възприемането на проблеми, свързани със справедливостта. Резултатите очертават специфично съдържание и на двете, изследвани понятия. Например, отсъствието на държавната регулация като фактор за социална справедливост при българите, по-разнообразни асоциации при българите с турско самосъзнание, както и специфично лично, проблемно ориентирано мислене при българските роми. Резултатите подпомагат процеса на комуникация предвид възможността им за прилагане при структуриране на политическото говорене.

Справедливостта е смисъл и цел, която е вълнувала човечеството от както светът съществува. Обвързаността ѝ с нормите на морала и закона е нееднозначна през различните периоди на развитие. Усещането за отсъствие на синхрон между политическите правила и рамки и субективното разбиране за справедливост е предизвиквало не една революция и промени в начина на упражняване на власт. Политиците много отдавна са разбрали значимостта на думата „справедливост“ за изби-

---

¹ Ст.н.с.д-р Антоанета Христова – Институт по психология при Българска академия на науките.

Адрес за контакти: tony@tir.ttm.bg

рателя и връзката ѝ със собствения политически успех. Понятието съществува като основна ключова дума в техните изказвания. То носи не само енергията на морала, но и енергията на епохата, в която се използва. Ето защо неговото съдържание и динамика на развитие предизвикват изследователски интерес. Разбирането им хвърля светлина върху характера на обществената и политическата среда.

Както беше отбелязано в началото, справедливостта се разглежда предимно във връзка със социалните взаимоотношения. Това обвързва понятието „социални“ с понятието „справедливост“. Социалната справедливост провокира вниманието както в контекста на изучаването на справедливостта, така и като самостоятелен конструкт. Думата „социална“ разграничава „социалната справедливост“ от понятието справедливост, така както то се прилага в правото или морала. Тя се отнася до честността на обществото по отношение на разпределението между съставлящите го групи на наградите и задълженията. Авторите се разделят спрямо начина, по който дефинират социалната справедливост. От една страна, тя се разглежда като личностна добродетел, а от друга, като регулативен принцип за ред, особено по отношение на разпределението на богатства, ресурс и власт, т.е. фокусът на последните не е добродетелта, а политическата икономия и властта.

Социалната справедливост очарова много мислители. Платон в *Републиката* твърди, че идеалната държава се гради върху четири основни добродетели: мъдрост, *справедливост*, смелост и умереност. Когато Тома Аквински, повлиян от Аристотел, пише „справедливостта е определена честност на ума, когато човек прави това, което трябва да направи при обстоятелствата, които му се изпречват“, той вярва, че справедливостта е форма на естествен дълг на даден човек спрямо друг. По същия начин Емануел Кант приема, че действията са морално верни, ако са мотивирани от дълг, без отношение към друг личен мотив или интерес. Моралната теория на Кант, основана на дълга, е известна като деонтология. Според нея единствената характеристика на моралния закон е неговата универсалност.

Понятието „социална справедливост“ за първи път е използвано през 1840 г. от сицилианския свещеник Луиджи Тапарели ди Азелио и е обяснено през 1848 г. от Антонио Росмини-Сербати в *La Costituzione Civile Secondo la Giustizia Sociale* (Novak, 2000). По-късно Джон Стюарт Мил предлага антропоморфичен подход към социалната справедливост в книгата си „*Утилитаризъм, свобода и представителната държава*“ (1960). „...ние би трябвало да се отнасяме към всички еднакво добре...кой заслужава еднакво добро от нас....Това е най-високият абстрактен стандарт на социалната и дистрибутивна справедливост, спрямо който всички институции и усилията на всички добродетелни граждани в най-голяма степен трябва да бъдат съсредоточени.“ (Mill, 1960)

В края на 19 век понятието „социална справедливост“ е използвано от социалните реформатори като апел към управляващата класа да